

Н. Б. Шуст,
доктор соціологічних наук, професор

Т. М. Дробович, П. М. Мельник,
студентки

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА АУДІОВІЗУАЛЬНИЙ ТВІР

У статті досліджуються особливості правового статусу суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір. Автори визначають основні проблеми правового статусу суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір, а також формують пропозиції щодо вирішення виявлених проблем.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, правовий статус, суб'єкти авторського права, аудіовізуальний твір.

Н. Б. Шуст, Т. Н. Дробович, П. М. Мельник

Особенности правового статуса субъектов авторского права на аудиовизуальное произведение

В статье содержится исследование особенностей правового статуса субъектов авторского права на аудиовизуальное произведение. В процессе исследования авторы определяют основные проблемы правового статуса субъектов авторского права на аудиовизуальное произведение, а также формируют предложения по решению выявленных проблем.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, авторское право, правовой статус, субъекты авторского права, аудиовизуальное произведение.

N. Shust, T. Drobovych, P. Melnyk

Features of the legal status of subjects of copyright in the audiovisual work

The study contains features of legal status of subjects of copyright in the audiovisual work. The study authors determine the basic problems of legal status of subjects of copyright in the audiovisual work and form proposals for solving the problems identified.

Key words: intellectual property, copyright, legal status, the subjects of copyright, audiovisual work.

Постановка проблеми та її актуальність.

Процес виробництва і використання та захисту аудіовізуальних творів має складну правову систему. Цивільно-правові, трудові та авторські правовідносини, які супроводжують процес створення й використання аудіовізуальних творів, тісно пов'язані між собою та вимагають правового аналізу. Особливістю є те, що кожний новий творчий проект є унікальним і характеризується своїми ознаками. Один або група сценаристів, використання раніше створених об'єктів авторського права, режисер і його повноваження, комбінація декількох авторських правомочностей в однієї особи,

правовідносини з технічним персоналом і акторською групою та інші великі й дрібні деталі в сукупності створюють безліч варіацій, для яких неможливо виробити єдиний алгоритм. Все це і визначає актуальність даної теми дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Науково-теоретичну основу даної статті становлять праці вчених у сфері теорії права, цивільного права, права інтелектуальної власності О. П. Сергєєва, В. Г. Камишева, Е. П. Гаврилова, І. В. Савельєвої, В. А. Дозорцева, В. П. Чеботарьова, Анрі Мерсійона, К. О. Афанасьєвої, С. А. Чернишевої, Г. Ф. Шершеневича, К. А. Флейшиц, С. Г. За-

ймовського, В. С. Дмитришина, а також інших дослідників, які зробили значний внесок у розробку правових аспектів результатів інтелектуальної власності. Але, незважаючи на це, проблема правового статусу суб'єктів авторського права щодо регулювання відносин зі створення, використання та захисту аудіовізуального твору залишається недостатньо дослідженою.

Метою даної статті є виявлення особливостей цивільно-правових відносин за участю суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір на основі порівняльного аналізу деяких норм законодавства України, зарубіжних країн та міжнародних договорів, а також узагальнення і формулювання пропозицій, спрямованих на вдосконалення цивільно-правового регулювання зазначених відносин та чинного законодавства України відповідно до загальноприйнятих світових стандартів.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи тему правового регулювання відносин з приводу створення, використання та захисту аудіовізуального твору, як об'єкта інтелектуальної власності, слід звернути увагу на кінематографічний твір, який включає в себе аудіовізуальний твір.

Кінематографічний твір – це твір будь-якої тривалості чи твір на будь-якому носії, зокрема художні кінематографічні твори, мультиплікаційні та документальні фільми, який відповідає положенням, що регулюють кіновиробництво і є чинними на території кожної з відповідних сторін, та призначений для демонстрування в кінотеатрах [4].

Кінематографічний твір є складним за своєю природою об'єктом авторського права та включає низку результатів інтелектуальної та творчої діяльності. Його складові елементи можуть бути умовно поділені на дві групи: ті, що можуть бути відокремлені від цілого кінотвору, та об'єкти-елементи, які відокремлюватися від цілого кінотвору не можуть за своєю природою.

Властивість самостійності об'єктів-елементів впливає на режим їх використання. У випадку,

коли будь-який об'єкт-елемент можна виділити з кінотвору і таке виділення частини з цілого дозволяє його самостійне використання, тоді єдиним власником прав інтелектуальної власності на нього повинен вважатися лише його творець. Для встановлення іншого режиму при використанні цього складового елемента (використання не за основною метою, не для створення власне кінофільму, а для іншого застосування) необхідно визнати договір як єдину підставу для такого використання [5].

У дослідженні приділяється увага окремому об'єкту кінематографічного твору, який може бути відокремлений від нього, а саме – аудіовізуальному твору.

Щодо суб'єктного складу прав на аудіовізуальний твір ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право та суміжні права» говорить, що авторами аудіовізуального твору є:

- а) режисер-постановник;
- б) автор сценарію і (або) текстів, діалогів;
- в) автор спеціально створеного для аудіовізуального твору музичного твору з текстом або без нього;
- г) художник-постановник;
- д) оператор-постановник [3].

Крім того, одна і та ж фізична особа може поєднувати дві або більше із наведених авторських функцій.

Визначення авторів фільму міститься у ст. 3 Закону України «Про кінематографію» [4], в якій зазначається, що автором фільму є фізична особа, власна праця якої визначає творчий задум та (або) способи його реалізації у фільмі.

Одночасно слід зазначити, що в Законі України «Про кінематографію», на відміну від Закону України «Про авторське право та суміжні права», напрями творчої діяльності деталізуються таким чином:

- 1) власна праця фізичної особи повинна визначати творчий задум;
- 2) власна праця авторів повинна визначати способи реалізації творчого задуму у фільмі.

До першої групи авторів, які визначають творчий задум у аудіовізуальному творі, можна віднести автора сценарію та режисера-

постановника твору, а до другої – композитора, оператора-постановника, а також художника-постановника, які вже втілюють творчий задум у реальність.

Виходячи з того, що аудіовізуальний твір є результатом творчих спільних зусиль всіх працівників, і в цьому полягає складність, що обумовлює виникнення особливостей у встановленні правового статусу суб'єктів, які беруть участь у його створенні. Як наслідок – наділення цих суб'єктів певними правами. При цьому слід враховувати й те, що статус суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір має визначатися певними критеріями:

- 1) характером творчих внесків;
- 2) підставами виникнення права на аудіовізуальний твір;
- 3) змістом прав на аудіовізуальний твір.

При аналізі та порівнянні норм законодавства України та зарубіжних країн щодо аудіовізуального твору можна виявити три підходи щодо з'ясування кола осіб, які вважаються авторами цього твору) [8]. Перший підхід полягає у встановленні системи «авторського права на фільм», відповідно до якої власником авторського права на фільм є його виготовлювач (Великобританія, США).

Другий підхід полягає у встановленні системи, у якій фільм розглядається як спільний твір декількох авторів, які роблять свій художній внесок у його створення. Ця система вимагає від виготовлювача одержання повноважень авторів фільму щодо використання їх творчих внесків у створений фільм (Україна, Російська Федерація).

Третій підхід полягає у відступленні прав на аудіовізуальний твір за законом. Аудіовізуальний твір при цьому підході визнається спільним твором декількох авторів, при цьому законодавство передбачає укладення договору виготовлювача з авторами (Франція).

Аналізуючи аудіовізуальний твір як об'єкт інтелектуальної власності, що складається з кількох елементів, слід звернути увагу на доцільність застосування традиційного інституту співавторства як спільної творчої діяльності суб'єктів аудіовізуального твору. В

національному законодавстві виділяються два види співавторства: подільне та неподільне. При неподільному співавторстві його сутність полягає у спільній праці двох або більше авторів, яка спрямована на створення єдиного твору. В аудіовізуальній сфері всі автори, організатори та виробники теж прагнуть створення єдиного твору. За своєю метою неподільне співавторство та діяльність зі створення аудіовізуального твору збігаються. Водночас слід погодитись із Б. С. Антимоновим та К. А. Флейшиц, що саме по собі поєднання творів у процесі їх використання співавторства не створює [6]. Якщо колективний твір становить неподільне ціле, то співавторам належить лише єдине неподільне авторське право на колективний твір. Якщо ж колективний твір складається з частин, що мають самостійне значення, то при відсутності угоди між співавторами кожен з них є носієм авторських прав на створену ним частину твору. У цьому випадку авторське право кожного із співавторів на створену ним частину колективного твору здійснюється ним самостійно та незалежно від інших співавторів.

Положення законодавства України про неподільне співавторство щодо аудіовізуальних творів також застосовуватись не може. При неподільному співавторстві твір становить єдиний нерозривний об'єкт, частини якого не можна виокремити з нього, як єдиного цілого, а також неможливо їх використовувати окремо (ст. 13 Закону України «Про авторське право та суміжні права»). У фільмі, навпаки, елементи, що входять до складу аудіовізуального твору, можуть використовуватись окремо від цілого твору. Тому застосування традиційного інституту співавторства до аудіовізуальних творів не є виправданим і не відповідає сутності відносин, що складаються в процесі їх створення.

Як відомо, крім розподілу виключних прав інтелектуальної власності на первісні та похідні, існує розподіл їх на первинні та вторинні. На відміну від розподілу прав на первісні та похідні, де критерієм такого розподілу є залежність прав від наявності попередників,

критерієм розподілу прав інтелектуальної власності на аудіовізуальні твори на первинні та вторинні є момент виникнення цих прав у часі. Виникнення первісних та похідних майнових прав може хронологічно не збігатися. Наприклад, при виконанні договору замовлення на створення сценарію або у випадку знімання аудіовізуального твору штатним режисером студії-виробника у замовника та у студії виникають первинні майнові права, але вони є похідними від первісного права авторства створювачів, оскільки в силу закону або договору хронологічно виникають першими саме у замовника та роботодавця. Всі інші права, що хронологічно виникають як права інтелектуальної власності після виникнення первинних, – вторинні [7].

Розподіл прав інтелектуальної власності на первісні та похідні, на первинні та вторинні має практичне значення. На цій системі базуються правовідносини з приводу економічного обороту виключних (майнових) прав на аудіовізуальний твір. Якщо первісні права закріплюють авторство як передумову виникнення виключних майнових прав і є статичними, то похідні та вторинні права відображають динаміку економічного обороту аудіовізуальних творів та виключних прав на них.

Існування співавторства в аудіовізуальній сфері неможливе тому, що для його виникнення необхідна спільна однорідна творча праця всіх співавторів при створенні однорідного твору мистецтва. Такої однорідності при створенні аудіовізуального твору не існує. При його створенні народжується не однорідний об'єкт, а різнопланові твори та інші результати творчої діяльності, що органічно входять до складу єдиного, але іншого об'єкта авторського права. Така співучасть творців різних видів мистецтв є колективною творчістю, а твір, народжений такою співпрацею, є колективним твором [8].

На нашу думку, введення у законодавство України поняття колективного твору [9] вирішить питання щодо того, кому належить авторське право на аудіовізуальний твір у цілому. Стаття 17 Закону України «Про

авторське право та суміжні права» встановлює авторів аудіовізуального твору, але наділяє їх лише авторським правом на власний внесок у нього, а не на весь твір у цілому. Визнання аудіовізуального твору колективним дасть змогу встановити авторське право на нього в цілому. Таким чином, авторами та первісними власниками авторських прав на аудіовізуальний твір в цілому стануть його створювачі, вказані в ч. 1 ст. 17 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [3].

Як **висновок**, зазначимо, що у відносинах, які складаються з приводу використання окремих складових елементів аудіовізуального твору в інших галузях господарювання, поза даним аудіовізуальним твором, автори цих елементів виступають самостійно, незалежно від інших творців фільму. Таким чином, аудіовізуальний твір як колективний має єдиного автора у вигляді колективу авторів, який має особисте та виключне (майнове) право на аудіовізуальний твір в цілому. При введенні цієї правової норми у чинне законодавство України відносини щодо правового статусу суб'єктів авторського права на аудіовізуальний твір будуть врегульовані.

Література

1. *Конституція* України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР (ред. 06.10.2015) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. *Цивільний кодекс* України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (ред. 06.10.2015) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. *Про авторське право і суміжні права*: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (ред. 05.12.2012) // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
4. *Про кінематографію*: Закон України від 15 травня 2003 р. № 763-IV (ред. 05.12.2012) // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 22. – Ст. 3.
5. *Актуальні питання інтелектуальної власності та інноваційного розвитку*: матеріали

міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 15-16 листоп. 2012 р. – Х.: НДІ ПЗІР, 2012. – 372 с.

6. Антимонов Б. С., Флейшиц Е. А. Авторское право / Б. С. Антимонов, Е. А. Флейшиц. – М.: Госюриздат, 1957. – 278 с.

7. Ulitina O. Copyright on the photographic works in the Ukraine / O. Ulitina // Теорія та практика інтелектуальної власності. – К., 2015. – № 5 (85). – С. 28.

8. Кохановская Е. В. К вопросу об общих положениях о праве интеллектуальной собственности в Гражданском кодексе Украины / Е. В. Кохановская // Ежегодник украинского права. – Х., 2012. – № 4. – С. 354-370.

9. Остапчук М. Я. Особливості суб'єктного складу права інтелектуальної власності на аудіовізуальний твір / М. Я. Остапчук // Часопис Київського університету права. – Х., 2012. – № 3. – С. 253-241.

10. Проект Закону про колективне управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2265% E0 &skl=9.

References

1. *Konstytucija* Ukrainy vid 28 chervnja 1996 r. № 254k/96-VR (red. 06.10.2015) // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 1996. – № 30. – St. 141.

2. *Cyvil'nyj kodeks* Ukrainy vid 16 sichnja 2003 r. № 435-IV (red. 06.10.2015) // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2003. – № 40-44. – St. 356.

3. *Pro avtors'ke pravo i sumizhni prava: Zakon* Ukrainy vid 23 grudnja 1993 r. № 3792-XII (red. 05.12.2012) // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 1994. – № 13. – St. 64.

4. *Pro kinematografiju: Zakon* Ukrainy vid 15 travnja 2003 r. № 763-IV (red. 05.12.2012) // Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy. – 2003. – № 22. – St. 3.

5. *Akual'ni pytannja intelektual'noi' vlasnosti ta innovacijnogo rozvytku: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Harkiv, 15-16 lystop. 2012 r.* – H.: NDI PZIR, 2012. – 372 s.

6. *Antymonov B. S., Flejšhyc E. A. Avtorskoe pravo* / B. S. Antymonov, E. A. Flejšhyc. – М.: Gosjurzdat, 1957. – 278 s.

7. Ulitina O. Copyright on the photographic works in the Ukraine / O. Ulitina // Teorija ta praktyka intelektual'noi' vlasnosti. – К., 2015. – № 5 (85). – С. 28.

8. *Kohanovskaja E. V. K voprosu ob obshhyh polozhenyjah o prave intellektual'noj sobstvennosti v Grazhdanskom kodekse Ukrainy* / E. V. Kohanovskaja // Ezhegodnik ukrainskogo prava. – H., 2012. – № 4. – С. 354-370.

9. *Ostapchuk M. Ja. Osoblyvosti sub'jektynogo skladu prava intelektual'noi' vlasnosti na audiovizual'nyj tvir* / M. Ja. Ostapchuk // Chasopys Kyi'vs'kogo universytetu prava. – H., 2012. – № 3. – С. 253-241.

10. *Proekt Zakonu pro kolektyvne upravlinnja majnovymy pravamy sub'jektiv avtors'kogo prava i sumizhnyh prav* [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2265% E0&skl=9.